

A Látóhatár jubileumára

Folyóiratot én mindeddig csak olvastam, folyóiratba én mindeddig csak írtam. Most, hogy jó néhány hónapja sok napom tölti ki egy új folyóirat tervezése, hátulról nézem a színpadot.

Olvasom Borbándi Gyula könyvében, *A magyar emigráció életrajzában* a Látóhatár keletkezéstörténetét. Mennyi, most már ismerős körülmény! A címkeresés vitái stb. S aztán, olvasom a 150—151. oldalon: a parasztpárti emigráns csoport „új népi orgánumot” akart. „Megbeszéléseink során az is tisztázódott, hogy kik azok, akiknek közreműködésére számítunk. Márai Sándorra gondoltunk elsősorban, aztán Cs. Szabó Lászlóra, Szabó Zoltánra, Kovács Imrére, Zilahy Lajosra . . . A legnagyobb nyereségnek Jászi Oszkárt éreztük . . .” A populista irányzatú lap tehát elsősorban a híres urbanista íróra gondol, s legnagyobb nyereségének a század eleji „nemzetellenes» szabadságküzdelem” (Lítván György szava — persze nála is idézőjelben) élő klasszikusát érzi. Vonzó magatartás ez, s több is annál: úgy tűnik nekem, hogy a magyar progresszió túlélési stratégiája az elmúlt negyven évben. S nemcsak az emigráció összeszorított körülményei között, hanem az itthoni megszorított körülmények között is. Mert legjobb folyóirataink nem pusztán azért nem voltak irányzatosak, mert „nem engedték” nekik, hanem belső készítés is volt az egység, a népfrontosság. Ami fönt veszélyes irányzatosságnak tetszett, lent nem kevésbé veszélyes pártoskodásnak. Igen, a párt szó két magyar deformációja, a pártos, mint az egypárthoz tűzön-vízen át hű, és a pártos, mint párttűtő, békebontó, széthúzás, visszavonást szító, sok mindent elárul.

Így olvastuk — már amikor hozzájutottunk — a Látóhatárt, s így a Kortársat, a Valóságot, sőt, minden ellenkező vélelem s érzület ellenére így a Jelenkort, a Mozgó Világot (a régit), s a Tiszatájat is. Így írtunk ezekbe — magam is megjelentettem a felsorolt folyóiratokban egy vagy több cikemet.

Előnye volt e konstrukciónak, hogy a legjobb színészek is ugyanazokon a színpadokon tülekedtek. Hátránya, amiért persze főképp a viszonyok voltak felelősek, hogy sok volt a színpadi (el)hallgatás, a „félre”. Hiszen pártütés nélkül nehéz végiggondolni valamit, s még nehezebb kibeszélni.

Az önkéntes vagy kényszerű politikai száműzetésben — a magyarnál nagyobb emigrációk is mutatják — sok tekintetben reprodukálódik az otthoni helyzet. Persze nem tartalmilag, hanem szerkezetileg. Ami a tartalmakat illeti, sokat köszönhetek a Látóhatárnak. Ismeretanyagával nem egyszer helyrebiccentette magyar történelmi és irodalomtörténeti nézeteimet. S ami a szerkezetet illeti, a Látóhatár is azért lehetett négy évtized vezető és orientáló emigráns magyar folyóirata, mert népfrontos orgánumként indult, s az is maradt. Külországban is csak azok hozhattak létre irányzatosan érvényes folyóiratokat magyarul, akik tudatosan (és semmiképpen sem bírálhatóan) megszüntették a magyar társadalomfejlődéssel való párbeszédüket, s esztétikai vagy bölcséleti célokra összpontosítottak. Párizsban a Magyar Műhelyt, Washington D.C.-ben az Arkánumot.

A Látóhatár negyvenéves jubileuma — amelyhez melegen gratulálok — véletlenül korszakhatárral esik egybe. A szellem értékmentő egységfrontjával szemben ideje van a szellem értékteremtő pluralizmusának. Menjünk szét, mint a régi nemzetek. És kezdjük újra túrni és tanulni.

THINSZ GÉZA

Hommage à Új Látóhatár

Az őskorban kezdeném. Avagy mondjunk inkább hőskort? Persze nem mi voltunk a hősök, az a negyven—ötvenezer költő, aki Cs. Szabó László aggodalmas szavaival élve, 1956-ban Nyugatra tartott, hanem a nyugati magyar irodalmi lapok, a hagyományok őrzői, továbbfejlesztői, kulturális életünk fáradhatatlan szövívei. Most főként a Látóhatár—Új Látóhatár szerkesztőire gondolok.

Hogy milyen magas szintet képviselt ez a folyóirat, az ma már Magyarországon is köztudomású. De engedtessek meg, hogy egy hajdanvolt fiatal költő is hozzászóljon e témához, őszintén bevallott szubjektivitással, mit jelentett neki, személy szerint, a Látóhatár—Új Látóhatár léte.

Mindenekelőtt: meglepetést. Gondoljuk csak el, nemzedékem a zsdanovizmus dogmáin, Rákosi észtompító kultúrpolitikáján nevelkedett fel, egy olyan légkörben, ahol természetes volt, hogy az irodalomból kíméletlenül kizárják az irodalmat. Volt ugyan 1956-ban egy föllélegzős időszak is, de hát akkor inkább a politika került előtérbe. Voltak persze tiltott olvasmányaink is, de azok jórészt a múltat idézték.

Amikor 1957-ben elküldtem a Látóhatárnak néhány éretlen versemet, nyomban megajándékoztak a lap újabb és régebbi számaival. Ámuldozva olvastam a vaskos paksamétát: hát ilyesmi is létezik? A politikai higgadtság-nak és a magas művészi színvonalnak effajta ötvözete?

Értékmérőnk és értékvédőnk lett a Látóhatár. Éretlen fejjel sem volt nehéz rájönni arra, hogy abban a lapzuhatagban, ami akkor, az első felbuzdulások idején, elárasztotta a nyugati magyarságot, a Látóhatár az egyik legmegbízhatóbb szellemi támaszpont.

Ha emlékezetem nem csal, W. H. Auden állította egyszer, gonoszul: Rázz meg egy magyar bokrot, s nyomban kibukkan alóla a költő. Nos, 1957-ben minden nyugati fűszál mögött egy magyar költő lappangott. A politikus lángelméről nem is beszélve.

Nincs semmiféle adatom arról, hogy ezekben a zűrzavaros években hány kézirat érkezett a Látóhatárhoz—Új Látóhatárhoz, de meg vagyok győződve, a túlságosan soknál is több. (Czigány Lóránt kitűnő repertóriumai csupán azt dokumentálják, ami *megjelent.*) Hogy ez milyen többletmunkát jelenthetett a szerkesztőségnek, azt nem nehéz elképzelni. De ez a szerkesztőség nem csak munkabíró volt — számomra még ma is meghökkentő, hogy milyen biztos kézzel válogatott, magas mércéjével.

Persze voltak kivételek — magamat is ide sorolom. Enyhítő körülményként hoznám fel azt a kiadói praxist, amit elég jól ismerek, minekutána 28 éve dolgozom svéd könyvkiadóknál, felelős szerkesztőként. Tehát: „Ez a kéz-